

Kedves Gyászoló Család!
Tisztelt Emlékező Tudományos Közösség!
Hölgyeim és Uraim!

Vannak az életben nehéz és szomorú pillanatok! S ezek között talán a legnehezebb búcsúzni a Mestertől! Hetek óta töprengök, hogy mit mondjak róla, rendeztem az emlékeimet, találkozásaink belém égett momentumait, a közös munkáink örömeit és sikereit, a botlásaimat és néha hosszú nem jelentkezésem lelkiismeret-furdaló pillanatait és esetlen magyarázatait. Aztán leültem és újraolvastam ennek a hatalmas életműnek – amely 40+1 könyvet, több mint 300 tanulmányt és számos interjút, nyilatkozatot tartalmaz – azokat a munkáit, amelyek hozzám közel álltak, vagy állnak napjainkban. Majd amikor ezzel végeztem három évfordulót köszöntő köteteket lapoztam végig. A hatvanadik születésnapodra készült „Tér-Idő-Társadalom” Tóth József szerkesztésében, a hetvenedikre megjelent „Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón” Horváth Gyula és a magam összeállításában, s a legfrissebbet a nyolcvanadikat köszöntő „A területi kutatások csomópontjait” Barta Györgyi, Beluszky Pál, Földi Zsuzsa és Kovács Katalin gondozásában.

Az életmű lenyűgöző, grandiózus. A geográfusi indulás minden frissességét megjelenítő művektől a térben élő társadalom kérdéseit együttesen kezelni képes gondolkodásig, amelyben a társadalomtudományok szinte minden eleme megjelenik a közgazdaságtudománytól a szociológián át a településtudományig. Mindez az összefogottság, a társadalom és a gazdaság kérdéseinek együttes kezelése visz el Enyedi Györgyöt a regionális tudományhoz, annak az új társadalomtudományi diszciplínának a hazai megalapításához és bölcs működtetéséhez, amely az életmű csúcsa, s egyben időtlen üzenete.

A gazdag életmű négy műve az, amelyeket az emlékek rendezése közben ismét alaposan áttekintettem és úgy gondolom, hogy a szakma, a regionális tudomány számára irányítúként szolgálhatnak.

Az 1978-ban megjelent „Kelet-Közép-Európa gazdaságföldrajza” című monográfia elsőként merte és tudta bemutatni ennek a makrorégióknak a térbeli összefüggéseit, az egybe tartozását, a kölcsönös kapcsolatait. A műben már megjelennek a területfejlesztési irányok, a városi és falusi térségek fejlődésbeli különbségei, a területi elemzések szükségességének igénye.

A Gyorsuló Idő sorozatban 1980-ban megjelent „Falvaink sorsa” kötetben már a regionális tudomány komplex szemléletével foglalja össze azokat a kutatási eredményeket, amelyek a magyar településhálózatról, annak kedvezőtlen alakulásáról mutattak be. A mű irányt szabott a további területi szintű elemzések szükségességének, de az akkori politikai és irányítási rendszer kritikáját is adja.

Aztán a rendszerváltozás után, 1996-ban megjelent „Regionális folyamatok – Magyarország az átmenet időszakában” című könyve eligazítónak tekinthető nemcsak a magyar, hanem a kelet-közép-európai térség elemzésében is. Olyan területi és társadalmi összefüggésekre hívja fel a figyelmet, amelyek a regionális tudomány további kutatási irányai lettek napjainkban és lehetnek jövőben.

S végül, az utolsó mű, a nagy összegzés, a 2012-ben megjelent „Városi világ” című monográfia. Együtt ünnepelhettünk Enyedi György tisztelőinek sokaságával idén július elején ennek a nagy ívű összegzésnek megjelenését. A kiváló monográfia új dimenziókat nyit meg ez a

területi tudományok előtt, hiszen a térbeli fejlődés meghatározójának, a városnak az összetett elemzéséhez, értékeléséhez számtalan új ötletet, adalékot, eligazítást nyújt.

A tudományos életműből kiragadott, a tanítvány számára eligazító művek jelzik ennek a gazdag tudományos életpályának a fontosabb szakmai csomópontjait. A tudományos munkásság nem választható el a tudós életétől, annak alakulásától, de az egyéni karakterétől sem. Enyedi György esetében az életpályának vannak meghatározó momentumai, azt alakító, befolyásoló tényezői, amelyek nemcsak példák, hanem eligazítások lehetnek a jövő tudós generációja számára. Vegyük sorra ezeket a jellemzőket!

Az első a nemzetközi kitekintés. Enyedi György életművében meghatározó volt a tudomány eredményeinek közvetítése, a világ folyamatainak értelmezése, bemutatása itthon és értékeink elhelyezése külföldön. Nemzetközi tevékenysége befogta a vendégprofesszorságokat Montpellier-től (1972–1974), Washingtonon át (1978–1988), Párizstól (École Normale Supérieure, 1978) a Kaliforniai Egyetemig (1996), az IGU alelnöki tisztjét két ciklusban látta el (1987–1992), miközben számos két- és többoldalú nemzetközi együttműködést szervezett, külföldi folyóiratok szerkesztőbizottsági tagságát vállalta, szakmai rendezvényt bonyolított és tudományos kiadványt jelentetett meg. A nemzetközi kapcsolataiban kiemelten támogatta a fiatal kollégák szakmai építkezéseit, külföldi tanulmányútjait, kutatási programokban való részvételét.

A másik nagy Enyedi érték a tudományterület építése és ezzel párhuzamosan annak intézményi kereteinek megteremtése. Életszakaszának első nagy periódusában a geográfia területén szervezte a szakmai közösséget, hiszen MTA Földrajztudományi Kutatóintézete igazgatóhelyettese volt (1963–1983). Majd bekövetkezik a nagy váltás és az MTA Regionális Kutatások Központja főigazgatója lett (1984–1991). Létrehozta az új társadalomtudomány hazai bázisintézetét pécsi központtal, illetve megkezdte a vidéki bázisok kiépítését (Kecskemét, Békéscsaba 1984, Győr 1986). Ezzel megindított egy alkotó folyamatot a társadalomtudomány decentralizációjában, amelyek eredménye ma több vidéki egyetemen az új tanszékek, doktori iskolák, képzési programok, kutatási bázisok, folyóiratok, tudományos közösségi szerveződések, s mindezek döntően a regionális tudományra épülve.

A harmadik nagy Enyedi érték a tudományszervező tevékenység. Elsőként fogja össze a regionális tudományban érdekelt kutatókat, hiszen már 1986-ban megalapította az MTA Regionális Tudományos Bizottságot, amelynek 1990-ig elnöke. Létrehozta a Tér és Társadalom folyóiratot (1988), ennek szerkesztőbizottságának elnöke haláláig. Az MTA levelező tagja 1982-ben, rendes tag 1990-től, a szervezet társadalomtudományi alelnöke egy cikluson át (1999–2002). Számos akadémiai doktori értekezés kidolgozásának ösztönzője, támogatója, s ezzel is építője és szervezője a tudományos közösségnek.

Oktató munkája is kiemelkedő, hiszen több egyetem tanít (KLTE 1962–1969, ELTE 1991–1997), doktori iskola alapítója (Gödöllő 2010). Elvi irányítása mellett kezdődik meg Pécsen a regionális tudomány első felsőoktatási programjának kidolgozása, majd oktatása, ami aztán alapjául szolgált a regionális és környezeti gazdaságtan mesterképzés alapításának, valamint a regionális tudományi doktori iskolák és alprogramok sikeres indításának (elsőként Pécsen, majd Győrben, Szegeden, Budapesten).

A negyedik nagy érték Enyedi György az ember, a főnök, a mester, az alkotó társ, s egyben az iskolateremtő. Életem első nagy zivatarában éppen ennek az alkotó társnak köszönhetem a szakmai, de emberi menekülésemet és sikeres újrakezdésemet, majd szakmai karrieremet. Hiszen Gyurka mindig látta, érzékelte, hogy kivel kell beszélgetni egy kellemes ebéd vagy

vacsora közben, kinek kell ötleteket, ösztönzéseket adni, s kit kell egy kicsit – no, rá nem jellemző módon – keményebben helyre lendíteni. Vagy mikor kell visszavonulni és hagyni a csapatot, hogy találja meg vezetőit, alakítsa értékeit, ám bölcsen mindig jelen volt a közöségben. Finom és mély humorával, kedves szavaival, emberi gesztusaival segítette kilendíteni a nehéz helyzetekből, a kritikus, esetleg válságos pillanatokból a kutatói közösséget. Iskolateremtő volt, hiszen kialakult a kilencvenes évek közepére az Enyedi csapat, az Enyedi istálló. Enyedi György köpenyéből bújt ki a magyar regionális tudomány második alkotó generációja, az ő értékein nevelkedett és azokat kívánja tovább vinni.

A regionális tudomány felett napjainkban egyre borúsabb az ég. A felhők torlódását a politikai, társadalmi változások éppen úgy okozzák, mint a tudományterület átalakulása, vagy megítélésének kedvezőtlen változása. Az új állammodellben a területiség alárendelt szerepet kapott, a gazdasági válság sohasem kedvezett Kelet-Közép-Európában az alulról jövő, decentralizációt ösztönző kezdeményezéseknek, az Akadémia reformja megszüntette az önálló kutatóintézetet, s az új szervezet még keresi működési kereteit, a második generációban enyhe repedések tapasztalhatók, s a helyi, térségi szereplők is elfordultak a nívós, tudományos igényű szakmai véleményektől.

Ugyanakkor távolabb, mégis kék az ég, hiszen a harminc év regionális tudomány fejlődésében nem volt hiábavaló. Felnőtt a szakma harmadik generációja, akik már a nemzetközi és a hazai porondon is bizonyították rátermettségüket, a regionális tudományi doktori iskolák iránt az érdeklődés töretlen, így aztán bontakozik a negyedik generáció. A Tér és Társadalom folyóirat izgalmasan megújult, új ablakokat nyit a szakma számára, a hiányolt elméleti kutatásokat közreadó könyvsorozat, a Modern regionális tudomány címmel egyre sikeresebb – utolsó könyve is ebben sorozatban jelent meg –, s egyre többen és többen regisztrálnak a köztestületnél a regionális tudományos bizottságnál, s közben új akadémiai doktori értekezések készülnek.

Van tehát kiút, van tehát jövő! A műved a regionális tudomány és annak intézményi keretei átvészeli a nehéz éveket. Képesek és alkalmasak vagyunk a folytatásra és a megújításra! De hiányozni fogsz Kedves Gyurka! Hiányozni fognak bölcs meglátásaid, frissítő és gondolatokat serkető humorod, csendes eligazításaid, úriemberek bölcs bele nem szólása, de mégis határozott jelenléte. Úgy érzem, s mondhatom a tudományos, szakmai közösség nevében, hogy nem mentél el, itt vagy velünk, bennünk élsz, folyamatosan felidézünk és gondolunk Rád, továbbadjuk gondolataidat és műveidet, talán egy picit hozzá is teszünk.

A búcsúztatómat az egyik doktoranduszom, az új, a negyedik generáció tagjának levelével zárom, aki a következőt írta a halálozat követő napokban: A hallgatók nevében merem mondani csodás élmény volt őt megismerni, hallgatni. A regionális tudományok doyen-je ment el. Őszinte szívből gyászoljuk.

Budapest, 2012. október 8.

Rechnitzer János